

Babakale'de Garp Sessions'a ev sahipliği yapan, bahçesi mezarlık olan o eve girdiğim andan itibaren ölüme dair şeyler kaydettim. Sevdiklerini kaybetmiş katılımcıların karanlıklaştığı anlar, pandemi sebepli ölüm sayıları, katılımcılardan birinin Avrupa'da yaşayan heykeltıraş ağabeyinin geçinmek için mezar taşı yaptığı bilgisi, köydeki kadınlar derneğinin ve içkili bir işletmenin kapatılma hikayeleri, verdiği acıyı anlatmaktan zevk aldığım için bırakmayı ertelediğim bir takıntı, meydandaki kalenin içinde öldürdüğüm zaman... Bütün bunları kaydederken bir yandan çoğuyla yeni tanıştığım bir grup insanla dinlemek ve yaratmak üzerine konuşarak diğer yandan Zoom'dan ders vererek günlerimi geçiriyordum. İtiraf etmeliyim ki herhangi bir şey yaratasım veya her an herkesi dinleyesim gelmiyordu.

"İşitsel Serüvenler" için okuduğumuz metinlerden birinde Jean Luc Nancy, dinleme eylemini bir tür "kulak esnetme" (*tendre l'oreille*) ya da kulak kesilme olarak tanımlıyor ve bunu merak ve endişeyle bağdaştırıyor. Düşünüyorum da, merak etmek bir tür "isteme", endişeyle bir tür "istememe" eylemi. Demek ki ben de Babakale'de ölümü dinlerken hem ondan kaçıyor hem de onu daha yakından tanımak istiyormuşum. Babamın teyzesinin yaşına rağmen beklemediğim bir anda gelen ölüm haberi üzerine ("Anneyi kaybettik") İstanbul'a bir gün erken dönüp cenazeye gitmek ölümle beni yaklaştırdı mı yoksa ölümü benden uzaklaştırdı mı emin değilim.

Babamın teyzesi daha çok bir babaanne gibiydi. Babam, ablam ve ben ölünce hazır olsun diye mezar taşımıza kadar yaptırmış, doğum tarihlerimizi de üzerine yazdırmış, kendisi için hazırlattığı yerin yanına diktirmiş (bkz. Fotoğraf No. 1). Bu yüzden onu defnederken varlığını unutmuş olduğum kendi mezar taşıyla bir kez daha karşılaştım. Oraya gömülmek istediğimden emin değilim; bu bir uzaklaşma. Babam o gün çok terlemiş ve gömleği sırtına yapışmıştı; bu bir yakınlaşma. Ablamla benim isimlerimiz aynı taşta yazılmış, bir türlü birey olmadıysak demek ki... Bu bir uzaklaşma mı yakınlaşma mı?

Babakale'de ölüm üzerine düşünen tek ben değilmişim. Edhem Eldem de Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslümanlara ait mezar taşlarını incelerken İstanbul dışına dair bir fikir yürütebilmek için, Babakale'deki mezar taşlarından bir arşiv oluşturmuş (Fotoğraf No. 2). Ölülerin toplu olarak gömülmesinden önce bireye özgü mezarlara defnedilmesi, Osmanlı'da Batı toplumlarına nazaran çok önce başlamış. Yine de nüfuzlu, zengin ve erkek olmayan bireylerin dayanıklı ve kendilerine ait mezar taşlarına sahip olması 18. Yüzyılı bulmuş. Bu demokratikleşmede Marmara Adası'nın altında mermer bulunması ve mermer fiyatlarının ucuzlamasının da katkısı varmış. Ancak kendinize ait bir mezar taşı olması, etrafınızdaki diğer bireylerden azade olduğunuz anlamına gelmiyordu. Baş taşınızda o dönem moda olan ve kabirden kabre tekrarlanan kuplelerden¹ olması ihtimali yüksekmış. Varlıksanız size özel betimlemeler ve şiirler yazılırken, Babakale gibi köylük yerlerde yanınızda yatan

komşunuzla baş taşlarınız benzer olmuş. Kimliğinizi belirleyebilmek içinse hangi meslekten, hangi saraylının hizmetlisinin yeğeninini eşi, ya da kimin kızı ya da damadı olduğunuz bilgileri 1700-1850 seneleri arasında mezarlıklarda daha fazla görülmeye başlamış. Mezar taşlarındaki yazılı kültürün Osmanlı modernleşmesini yansıttığını savunadursun, Eldem'in en çok ilgisini çeken hususlardan biri, yazıya geçilmemiş bir bilginin sözlü olarak yaşamını sürdürmesi olmuş. Eldem, Babakale'de 1889'da vefat eden Hafız Ali Efendi oğlu Aziz Efendi'nin taşını okurken, mevtanın sağ bir akrabası ona yaklaşıp genç adamın 19 yaşında tüfikle intihar ettiği bilgisini vermiş. Eldem'in biri Fransızca diğeri İngilizce iki makalede bu intiharın sözelliliğini sonlandırması, en az benim de bu bilgiyi burada tekrarlayarak iyice sabitlediğimi düşünmem kadar ironik. Belli ki kaybolma isteğiyle keşfetme isteği, ölümle yaşam yine sıkı fıkı olmuş.

Benim için yaptırılan mezar taşının fiyatını bilmiyorum. Ad soyad doğum tarihi gibi temel bilgileri içeren bu taş, dating uygulamalarındaki profillerim kadar gösterişli değil. Burada yakışıklı fotoğraflarım, konuştuğum diller, boyum, yatakta ve ötesinde yapmaktan zevk aldığım şeyler yok. Dönemin moda sözlerinden bir kuple, benim taşımı günümüzün sözlü geleneğine yakınlaştırmıyor. Ya da mezar taşımı yapan kişi yaratıcılığıyla geleneksel dizeleri olabildiğince eğip bükmemiş, bir fark yaratmamış. Bir tek babamın soyadını yanlış yazmış; demek böyle bir öne çıkma bana nasip değilmiş. Benim doğru yanlış kendi sözlerimle kendi dinleyicimi bulmam icap ediyormuş. Sanırım bu yazıda bunu yapıyorum.

Bütün bu dinlemeler içinde korktuğum şey ölüm mü yoksa yaşam mı asla emin olamadım. Kulağımızı esnetmek korkuya rağmen yabancıları içeri almak demek, ya da onların zaten hep bizimle olduğunu kabul etmek. Kendi ölümümü fazla dinlemekse kulaklarımı başkalarına kapatma riskini taşıyor. Bu akustik narsizme kapılmak istemiyor, kulağımı tekrar başkalarına çeviriyorum. Garp Sessions'daki diğer katılımcıları en iyi birlikte yemek yaparken dinlemiş olduğumu fark ettim. Bu yüzden son olarak Amelie, Ayşe, Ayşe, Can ve Cemil'in mutfaktaki fotoğrafını koyuyorum. Ekibin arasından bir gün erken ayrılmadan önce onlara kıymalı makarna ve erikli kek yapmıştım. O günden bugüne çok şey değişti. Bazı şeyleri dinlerken bazılarını artık dinlemiyorum. Birçok tanıdığım son sene içinde yakınlarını kaybetti. Kimileri bulunamadı. Mermer baş taşı fiyatları ise bugün 750 ile 5000 Lira arasında değişiyor. Ülkemizde yaşamak kadar ölmek de pahalı. Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

En son ne zaman birinin yanında ağladın?
En son ne zaman yalnızken ağladın?

En son birinin yanında sosyal medyada tüyleri tozla kaplı, Türkiye'de enkazın yanında plastik bir kaptan makarna yiyen bir kedi fotoğrafını yanlışlıkla gördüğümde ağladım.

En son ne zaman yalnız başıma ağladığımı hatırlamıyorum.

¹Örneğin "Ziyâretden murâd du'âdır/ bugün bana ise yarın sanadır."

From the moment I entered the house which hosted Garp Sessions in Babakale and which had a cemetery in its garden, I recorded things that are related to death: The moments when the participants who have lost their loved ones got darkly pensive, the pandemic-related death numbers, that time when a participant talked about how their sculptor brother who lives in Europe makes gravestones for a living, the stories of the women's association and a restaurant that served alcohol in the village getting shut, the way I postponed quitting an obsession of mine at the time because I enjoyed telling others about the pain it gives, or how I killed time in the castle that's in the village center... While recording all these, I was passing my days having conversations about listening and producing with a group of people most of whom I had just met, and lecturing on Zoom to make a living. I have to confess that I didn't feel like producing anything or listening to everyone all the time.

In one of the texts we read for "Daring Auralities", Jean Luc Nancy describes the act of listening as a kind of "stretch[ing] the ear" (*tendre l'oreille*), and associates this act with curiosity and anxiety. Now that I think about it, curiosity is an act of "wanting" and anxiety is an act of "not wanting". It turns out that while I was listening to death in Babakale, I was both avoiding death and wanted to get to know it better. I am not sure, then, whether returning from Babakale to Istanbul a day early and attending a funeral upon the, despite her age, unexpected news of my father's aunt's death ("We lost the mother"), brought me closer with death or made it diverge from me.

My father's aunt was more like a grandmother. She had tombstones made for my dad, my sister, and me so that they would be ready to receive us upon our deaths. She had our birth dates written on them, and had them erected next to the place she had prepared for herself (see Image No. 1). When we buried her, I came across my own tombstone, whose existence I had forgotten. I'm not sure I want to be buried there; this is a divergence. My father was so sweaty that day that his shirt was glued to his back; this is a convergence. My sister and I have our names written on the same tombstone, I guess we haven't been able to become individuals... Is this a divergence or a convergence?

I wasn't the only one thinking of death in Babakale. In his investigation of the gravestones that belonged to Muslims during the Ottoman Empire, Edhem Eldem also compiled an archive of gravestones in Babakale in order to have an idea on the funerary culture in places other than Istanbul (Image No. 2). He recounts how the burial of the dead in individual graves rather than mass burial began in the Ottoman Empire much earlier than in Western

¹ For example "Ziyâret den murâd du'âdir/ bugün bana ise yann sanadır, translated by Eldem as "Visitor, say a prayer for me / As I lie today so tomorrow will thee," or literally, "What is expected from a visit is a prayer / If today is my turn, tomorrow will be yours."

societies. Yet it was only in the 18th century that influential, wealthy, non-male individuals had their own durable tombstones. The discovery of marble under the Marmara Island and the cheapening of marble prices also contributed to this democratization. Apparently, however, having a tombstone of your own did not mean that you were free from other individuals. There was a high chance that your headstone had been inscribed with one of those couplets¹ that were in fashion at the time and were repeated from grave to grave. If you happened to be wealthy and urban, you would get special descriptions and poems, while in rural areas like Babakale your headstone would be more likely to be similar to your neighbor's. Furthermore, between 1700-1850, your identification in cemeteries got increasingly tied to the inscription of your profession or information such as which courtier's servant's nephew's wife or whose daughter or son-in-law you were. Eldem may well argue that the development of funerary epitaphs reflects the course of Ottoman modernization. Yet, one of the issues that attracted his attention the most was the oral survival of an unwritten knowledge. While Eldem was reading the stone of a certain Aziz Efendi, son of Hafiz Ali Efendi, who died in Babakale in 1889, a living relative of the deceased approached him and informed him that the young man had committed suicide with a rifle at the age of 19. The fact that Eldem ends the orality of this suicide in two articles, one in French and the other in English, is as ironic as me thinking that I have further entrenched this information by repeating it here. Clearly the desire to disappear and the desire to discover, death and life are intertwined once again.

I don't know the price of the gravestone that was made for me. This stone that contains basic information such as my name, surname, date of birth, is not as flashy as my profiles on dating apps. It doesn't have handsome photos of me, the languages I speak, my height, things I enjoy doing in bed and beyond. A fashionable couplet of our days is not put there to bring my stone closer to today's oral tradition. Nor did the person who crafted my tombstone bend the traditional lines as much as possible with his creativity to make a difference. Only he spelled my father's last name wrong; turns out that this kind of a spotlight was not my destiny. It looks like, instead, I need to find my own audience in my own words, whether they're right or wrong. I guess this is what I'm doing in this text.

I never knew for sure whether it was death or life that I feared the most in all these listenings. Stretching our ears means letting the strangers in despite the fear of accepting that they are already with us all the time. Listening to my own death too much carries the risk of closing my ears to others. Not wanting to succumb to this acoustic narcissism, I turn my ear to others again. I realize that I have best listened to the other participants at Garp Sessions while cooking together. Therefore, I include a photograph of Amelie,

Ayşe, Ayşe, Can, and Cemil in the kitchen. Before I left the group a day earlier, I made them spaghetti bolognese and a plum cake. Many things have changed since then. I don't listen to some things anymore while I listen to some others. A lot of people I know lost their loved ones in the past year. Some of the lost were never found. Gravestones cost between 750 to 5000 Liras these days. To die is as expensive as to live in our country. Thank you for listening.

- When did you last cry in front of another person?
By yourself?

- Last time I was moved to tears in front of someone was when I accidentally saw on social media the picture of a cat with her fur all covered in dust, eating some pasta placed in a plastic container next to an earthquake rubble in Turkey.

- I do not recall a recent memory of crying by myself.